

Julkinen eläkekeskustelu on kiivasta

Julkinen keskustelu eläkkeistä Suomessa on viimeisten vuosien aikana ollut vilkasta ja osin eri sukupolvien välistä vastakkainasettelua lietsovaa. Keskustelua käydään eläkejärjestelmän kestävydestä, sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta ja eläkeiän alkamisesta. Sen lisäksi on esitetty väitteitä, etteivät viime vuosien valtion talouden säästöt ole koskettaneet eläkeläisiä ja kysytään, voidaanko eläkkeitä leikata.

Ei voi välttyä siltä, että keskustelu pääsee eläkeläisen ihon alle, kun toimittaja A-studiossa tivaa kerta toisensa jälkeen haastateltavalta: ”Miksi eläkkeistä ei voida leikata?”. Aina ei käy ilmi, puhutaanko nykyisistä vai tulevista eläkkeistä. En ole varma tietävätkö keskustelijat ja tivajaajat itsekään kummasta he puhuvat. Varmaa kuitenkin on, että keskustelu tulee jatkumaan kiivaana ja se kytkeytyy tiiviisti poliittiseen keskusteluun ja valtion talouden tilanteeseen, joka tarvitsee tulevina vuosina massiivisia julkisen talouden leikkauksia.

Eläkkeiden muuttaminen

Tuleviin eläkkeisiin voidaan vaikuttaa työeläkejärjestelmän muutoksilla. Maksussa olevat eläkkeet nauttivat perustuslain omaisuuden suojaa ja niitä ei voi leikata. Maksussa oleviin eläkkeisiin voidaan vaikuttaa työeläkeindeksillä tai verotuksella. Eläke on osa vuosien aikana kerrytettyä palkkaa, joka vain maksetaan myöhemmin.

Työeläkeindeksiä muutettiin viimeksi vuonna 1996, jolloin otettiin käyttöön ns. taitettu indeksi. Taitetun indeksin laskennassa palkkojen muutos vaikuttaa 20 prosenttia ja hintojen muutos 80 prosenttia. Taitettu indeksi on nyt ollut voimassa 30 vuotta. Tänä aikana kahtena vuonna, 2024 ja 2025, kävi niin, että eläkkeet nousivat korkean inflaation vuoksi enemmän kuin palkat. Siitäkös poru syntyi. Täysin unohtuivat ne 28 vuotta, joiden aikana taitettu indeksi tuotti vain maltillisen korotuksen eläkkeisiin. Vuosien 1995-2023 aikana ansiotasoindeksi on noussut reaalisesti 35,5 prosenttia ja työeläkeindeksi vastaavasti 1,7 prosenttia. Kokonaan toinen kysymys on, pitääkö palkkojen nousun vaikuttaa eläkkeisiin lainkaan vai riittääkö, että eläkkeiden korotuksilla suojataan maksussa olevat eläkkeet hintojen nousua vastaan.

Verotuksen osalta harva hahmottaa sitä, että eläkkeistä maksetaan suurempaa veroa kuin vastaavista palkkatuloista. Taitekohta on jo noin 1500 euron bruttotuloissa / kk, josta alkaen eläkkeensaajan vero- ja maksuprosentti on pari prosenttiyksikköä korkeampi kuin alle 65-vuotiaalla palkansaajalla. Suurimmillaan ero on 1 800 euron kuukausituloilla 3,5 prosenttiyksikön paikkeilla. Kun tulotaso on yli 5 000 euroa, tasaantuu ero noin yhteen prosenttiyksikköön. Tänä vuonna eläketulon lisäveroa maksetaan valtiolle 5,85 prosenttia 60 000 euroa vuodessa (5 000 €/kk) ylittävistä tuloista.

Eläkejärjestelmän kestävyys

Kevan toimitusjohtaja Jaakko Kiander ja Eläketurvakeskusta johtava Mikko Kautto ovat vakuuttaneita, että työeläkejärjestelmä on hyvässä kunnossa, eikä sen vahvistamiseksi tarvita eläkeleikkauksia. Työeläkevarat olivat vuoden 2025 lopussa 290 miljardia euroa, lähes kuusi prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Varat kasvoivat jo kolmatta vuotta peräkkäin ja kasvu johtui pääosin sijoitustuotoista. Järjestelmän kestävyyttä haastavat väestön ikääntyminen ja alhainen syntyvyys. Toisaalta järjestelmän kestävyyttä tukevat, kun suuret ikäluokat poistuvat pikkuhiljaa ”tuonilmaisiiin”, tulevat eläkkeelle jäävät ikäluokat pienenevät ja eläköitymisen ikä nousee.

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus

Sukupolvien välisessä oikeudenmukaisuudessa unohdetaan, että nuorempien ikäluokkien eläke alkaa kertyä paljon aiemmin kuin nyt eläkkeellä olevien. Vuoden 2005 järjestelmässä eläkettä alkoi kertyä siitä lähtien, kun henkilö on täyttänyt 18 vuotta. Vanhassa järjestelmässä eläkekertymä alkoi vasta 23-vuotiaasta alkaen.

Uudistus ei tullut voimaan takautuvasti. Vuodesta 2017 eläkettä kertyy 17 vuoden iästä lukien, ei kuitenkaan takautuvasti. Vanhassa eläkejärjestelmässä eläkettä ei saanut tutkinnoista, eikä tietyiltä palkattomilta sosiaalietuusajoilta. Näistä kertymistä luopumisesta puhutaan jälleen.

Eläkkeiden vaikutus valtion talouteen

Onko eläkeläiset jätetty julkisen talouden sopeutustoimien ulkopuolelle? Tilasto- ja tutkimustieto eivät tue tätä väitettä. Eläketulon verotusta on kiristetty, eläkeläisten sairaanhoitomaksuja korotettu, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja nostettu merkittävästi sekä eläkkeensaajan asumistuen ehtoja heikennetty. Asumistuen indeksijäädtykset ja varallisuusehtojen kiristykset ovat heikentäneet yli 200 000 saajan asemaa. Sosiaali- ja terveydenhuollon maksut ovat nousseet viime vuosina kymmeniä prosentteja, ja lääkekustannusten omavastuuosuuksia on korotettu. Viimeksi mainitut muutokset koskevat kaikkia terveydenhuollon asiakkaita ja lääkkeitä käyttäviä, mutta kipeimmin ne osuvat ikäihmisiin.

Voidaanko valtion taloutta kohentaa eläkkeitä leikkaamalla? Työeläkevarat eivät kuulu valtion budjettiin. Eläkkeiden heikentäminen tarkoittaisi rahan siirtämistä tavalla tai toisella eläkejärjestelmästä valtion kassaan. Pysyvä eläkeindeksin heikentäminen toisi pysyviä säästöjä eläkemenoihin. Tällä voitaisiin mahdollistaa palkasta perittävien ja työnantajien maksamien eläkemaksujen vähäinen alentaminen. Nämä alennukset pitäisi vastaavasti siirtää veronkorotuksiin. Muutoksella ei kuitenkaan olisi merkittävää vaikutusta valtiontalouteen. Kertaluonteiset indeksileikkaukset tai jäädtykset johtaisivat eläkeläisten tulojen laskuun ja kulutuksen vähenemiseen. Sitä kautta valtion verotulot vastaavasti pienenevät.

Kiivas eläkekeskustelu on jo saanut aikaan sen, että nuoremmat ikäluokat ovat lisänneet säästämistään ja varautumista tulevaan eläkeiän nousuun ja eläkkeiden pienemiseen. Samalla kulutus on vähentynyt, mikä poliitikkojen mukaan on moitittavaa. Eläkkeellä olevat tuntevat olevansa toisen luokan kansalaisia ja monella ahdistus kasvaa.

Tämän kaiken rinnalla olisi hyvä huomata, mikä voimavara aktiiviset ja vielä kunnossa olevat eläkeläiset ovat. Mieleeni palautuu junamatka Helsinkiin, jonka aikana viereeni istahti yli 70-vuotias mieshenkilö. Hän kertoi olevansa työmatkalla Skotlanttiin konsultoimaan erästä tuotantolaitosta koneiden korjauksessa. Hänellä oli erityisasiantuntemusta, jota ei muualta löytynyt. Tämän kaltaisia työmatkoja hän kertoi tekevänsä muutamia vuoden aikana. Rautatieasemalta kävelin lounaalle ravintola Kappeliin. Siellä kolme jo selvästi eläkeikäistä, iloista rouvaa palveli asiakkaita. Tunnelma oli lämmin ja rouvat juttelivat asiakkaille tuttavallisesti. Alle 65-vuotiaita tarjoilijoita en sillä käynnilläni nähnyt ja ravintola ei olisi tainnut toimia ilman kokeneita rouvia. Koen, että en ole jäänyt näitä kohtaamiani senioreita heikommaksi. Tunnen tekeväni yhteiskunnallisesti ja globaalisti tärkeää työtä hoitaessani metsiäni luonnon monimuotoisuutta kunnioittaen ja varmistaen, että ne ovat ilmastolle tärkeitä hiilinieluja. Puhumattakaan siitä, että hoidetut metsät ovat edelleen kansantaloudellisesti tärkeitä. Tämän lisäksi teen edelleen töitä tilapäisesti, mutta säännöllisesti, maakunnan ammattioppilaitokselle tutkintonäyttöjen vastaanottajana ja arvioijana. Virkeät eläkeläiset ovat myös korvaamaton voima kolmannen sektorin työn tekijöinä. Varsin monen seuran ja yhdistyksen kantavia voimia ovat nimenomaisesti jo eläkeiän saavuttaneet aktiivit.

Kirjoittaja:

Eeva Karttunen

Joensuun julkisen alan eläkeläiset, JAE ry:n sihteeri

KELO ry:n hallituksen jäsen